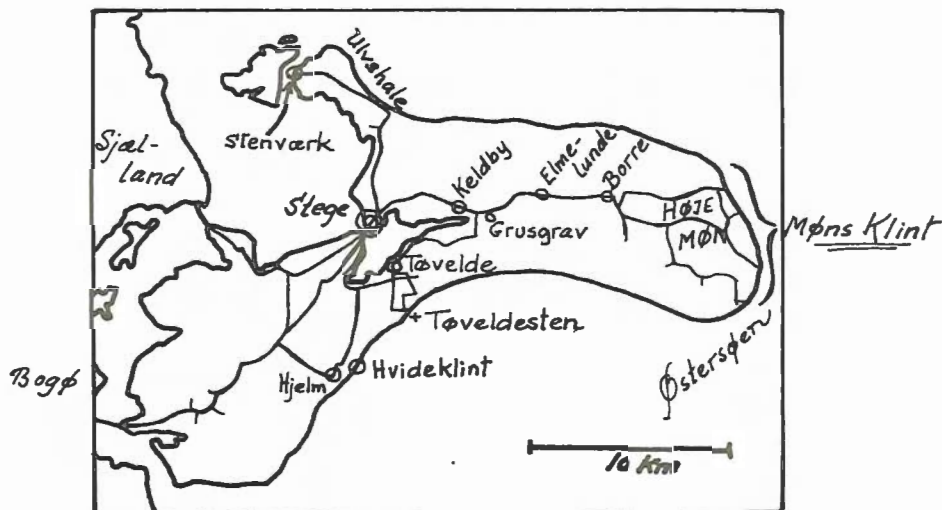

TUREN GÅR TIL MØN .

Mindst 1/5 million mennesker besøger årlig Møns Klint. De nyder de bizarre former, som kridtets spir og spidser fremviser, og de beundrer den pragtfulde udsigt fra den langt over 100 meter høje klint. Tilsvarende findes ikke i det øvrige Danmark.

Et besøg ved klinten kan åbne øjnene for mange interessante forhold på kridthavets bund for 75 millioner år siden og for de enorme kræfter, som indlandsisen udfoldede på stedet for blot 15.000 år siden.

Dette nummers turforslag vil ikke blot give anvisninger på dette men også henvise til andre ting af geologisk interesse på Møn. Iøvrigt er der andetsteds i heftet en struktur-gennemgang af klinten.

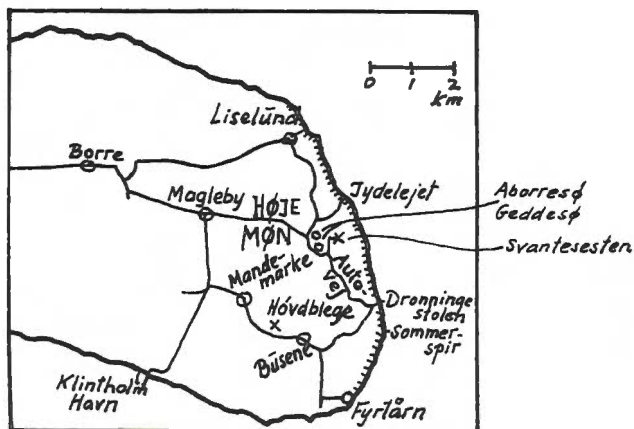

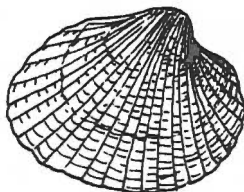
Man kommer til Møn over Sjællandsbrosen eller fra Falster og Bogø med færge og dæmning. De fleste kommer over broen, og for dem er det naturligst først at køre til Stege og derfra videre mod øst til Klinten.

Overalt på Møn kører man i et skønt formet morænebakkeland, formet af Øresundsgletscheren og siden af Køge Bugt gletscheren i istidens sidste dage. I Stege bør man gøre ophold for at se den gamle byport og fæstningsvolden. Og lige op ad porttårnet ligger Museet med bl.a. en udmærket klar og instruktiv skildring af hele øens geologiske tilblivelse. Fra Stege tager man videre gennem Keldby og Elmelunde (begge har kirker med usædvanlig rige kalkmalerier). Eventuelt kan man imellem Keldby og Elmelunde besøge grusgraven, der ses lige syd for vejen, 6 km fra Stege. Den er gravet ind og ned i en ås - d.v.s. en sandgrus-aflejring, der blev afsat af smeltevand, der under ismasserne løb vestpå i en tunnel engang i slutningen af sidste istid. Stenene i grusgraven stammer fra Sverige, Finland og Østersø-bunden.

Øst for Elmelunde passerer man Borre i en dalsænkning. Borre er nu en landsby, men i middelalderen var den en blomstrende søhandelsstad. Siden stenalderen lå her en fjord, der stod i forbindelse med Østersøen nordpå, men efterhånden dyndede fjorden til, og sejladsen ophørte. Hvor landevejen går øst ud af landsbyen kan man se opkastede dynd og tørvebunker på engdragene, og overalt på dyndbunkerne skinner hvide hjertemuslingskaller fra fjordperioden.

Hjertemusling

Fra Borre stiger vejen op til landskabet Høje Møn. Her åbner sig nu flere muligheder. De fleste kører ud til "Store Klint" med Dronningestolen og Sommerspiret, og lige ved Dronningestolen vil man finde en rummelig parkeringsplads, ligesom der er trappe ned til stranden. Men der er også bekvem adgang til stranden foran Møns Klint ved Liselund (parkeringsplads), ved Jydelejet (ingen egt. parkeringsplads) og ved fyrtårnet ved Klintens sydende (parkering ved fyret, hvis der er plads). Turen til fyret er usædvanlig pragtfuld (via Mandemarke og Busene). Fra bakken Høvdblege (midt mellem Mandemarke og Busene og lige nord for vejen) ser man fra 120 meters højde dels det flade sydland og dels Høje Møns vældige bakker og slugter. Det drejer sig om et bakkeland af enorme kridtflager, som af indlandsisen blev klemt og vredet i vejret sammen med isens egne moræne- og smeltevandsaflejringer. Det skete aller sidst i istiden, for op mod 15.000 år siden, og forårsagedes af to gletschere, der gled frem gennem Østersøområdet og "klemte møen" mellem sig. De kom oprindeligt fra Sverige og Finland og det er dem, som sammen med lidt ældre Østersøgletschere har formet jordlag og terræn overalt på Møn. Høvdblege selv er kanten af en af de rejste kridtflager.

Sommerpir

Museet og Mølleporten
i Stege

Liselund

Keldby kirke
(slutr. 1400-tallet)

Vælges "den sædvanlige rute" over Høje Møn til "Store Klint" (hvor bl.a. Dronningestolen og Sommerspiret er henholdsvis 128 m og 102 m over havet), skal man lige før man kører ind i Klinteskoven se Aborresøen. Den er 19 m dyb (usædvanlig meget for en dansk sø) og repræsenterer stedet, hvor et par efterladte stumper af gletscherne smeltede. Bakken lige øst for søen når den største højde på Møn - 143 meter.

Kører man ad autovejen ind gennem Klinteskoven, kan man stå af ved en nordgående skovvej kort øst for Geddesø. 500 meter henne ad skovvejen drejer man østpå og 200 m inde i den åbne skov finder man den tre meter store Svantesesten, der er en gletschertransporteret granitsten, som nu står frit på skovbunden.

Den store autovej gennem Klinteskoven ender i en parkeringsplads lige ved klintekanten. Tæt ved ses nogle dybe tragtformede hulninger i terrænet. Det er jordfaldshuller - huller efter smeltede stumper af indlandsisen eller efter skred og sammenstyrtninger i den lokale undergrund. Det tydeligste er lige nord for parkeringspladsen (Sortehule).

Er man på den ene eller anden måde kommet ned på stranden foran Møns Klint, ser man vekslende kridtpynter og kløfter ("fald") med løse jordlag - variationer af det tema, vi allerede har anslået. De to gletschere østfra rev ældre moræner og smeltevandsaflejringer (med indlejrede havdyrskaller fra en mellemistid!) op med deres "rødder" af skrivekridt, og de løse revne flager pressedes op og ind mod og ind i hinanden. Da Østersøen senere, for omkring 4-5000 år siden, nåede flagebunken, dannede bølger og strøm den smukt afvekslende klint. De mange strandsten er vidnesbyrd om den vældige hav-erosion, som her er foregået.

Mens istidsjordlagene i klinten har en alder på mellem ca. 20.000 og 70.000 år, stammer skrivekridtet fra kridttidsafsnittet Maastrichtien for ca. 75 mil-

lioner år siden. Det er kridhvidt (!) hårdnet havbundsslam fra et godt 200 m dybt hav, der lå hen over Nordeuropa, og det rummer rester af en mængde havdyr. På museet i Stege er der en velordnet forsteningssamling, hvor man som regel kan få navn på sine egne indsamlinger. Man kan næsten ikke undgå at finde nogle meget tykke østersskaller (*Pycnodonta*) og vættelys (blæksprutterester, *Belemnella occidentalis*). Af mineraler fra kridtet er der flint i store mængder samt en del svovlkiskugler, der er enten grøngyldne eller rustfarvede.

Skrivekridtet er næsten overalt hvidt og blødt. Men hvis man går langs stranden mellem Sommerspiret og fyrtårnet, kan man i klinteafsnittene Hvidskud og Store og Lille Stejlebjerg finde tynde lag af en gullig kalksten. Skrivekridtet under disse lag er ældre end det øvrige i Møns Klint og karakteriseres af en anden slags vættelys, *Belemnella lanceolata*.

Overalt på Møn er det kun i løse, oppressede flager, man ser skrivekridtet. Det faste kridt ligger fra 20 til 40 meter under havniveau.

På vej til eller fra Møns Klint er Ulvshale et besøg værd. Den lange lave halvø nord for Stege er geologisk set meget ung. Den er dannet ved at Østersøen i de sidste ca. 4000 år har svejset den ene strandvold til den anden. Landet er derfor udpræget stenet og sandet. Yderst på halvøen er der et stenværk. Man graver kugleflint - flintesten, som bølger og strøm har hentet ved Møns Klint og undervejs har slidt i kugleform. Kugleflint bruges i knusemøller mange steder i verden og er en speciel dansk eksportartikel.

Møn har også andre klinte end den berømte Møns Klint. En af dem er Hvideklint, som man når langs markerne en lille kilometer nordøst for landsbyen Hjelm ved sydkysten. Som navnet antyder, er det også her en skrivekridt-klint, men kridtflagene her er (det gælder Hvideklints vestende) af lidt ældre kridt end man ellers finder på Møn (fra kridttidsafsnittet Campanien).

Her på Syd-Møn har man også mulighed for at se en kæmpemæssig gletschertransporteret sten fra Sverige eller Finland. Fra landsbyen Tøvelde lige syd for Stege Nor kører man ud til stranden ("Østersøen"), og derfra ser man den store Tøvelde-sten ligge et stykke ude i vandet. Den er godt 4 m høj, men kun godt 1 m stikker op af vandet.